



Liivimaa Liikila algkooli tegev-
kusest Saaremaal.

Liikila asub Saaremaa läänrannikul,
paiknedes üksikute peredena laialipillatult
mere ääres ja lähedal laiuras okaspuumetsas.
Kiila on saanud oma nimetuse sellest, et see
asub üksikuna eraldatud paarikilomeetrilise
vahemaaga Pahapilli ja Asuka külast –
kujutades endast liiga küla. Omaalgse ad-
ministratiivse jaotuse järgi osus Liikila
Leisi vallas Mustjala valla piiri ääres.
Rahvas elas kehvalt, sest mere primitiivsete
piigivahenditega andis vähe kala ja väike-
sed kruusased või liivased põllulapsed ei
andnud perle ülalpidamist. Ainult vähestel
majapidamistel olid hobused. Ja nagu kindla
reeglina olid need perikonnad paljulapselised,
nii ka Liikilas.

Vaatamata sellele, et Liikilas, Asukas ja Paha-
pillil oli aastast aastasse 30-40 koolikalist last,
asusid lähemad koolid – Võhma ja Metsküla
7 km kaugel. See muudugi tingis kooliasuta-
mise mõtte. 1917. a. suvel astusidki tolleaeg-
sed ärksamad kiilamehed Tõavi Kallas,
Gustav Karus, Kristof Karus saamne Leisi
vallavolikogus Liikiilla koali asutamiseks.
Kuna Kallas ja Gustav Karus olid ka Leisi
vallavolikogu liikmed, läkski neil korda
viia asi niikaugele, et 1917. a. sügisel asus
Liikilas tööle 4. kl. algkool. Ruumid kooli
jaos leiti Jaan Hõbile kuulavas Saadur-
talus. Tulevikustki mõista olid ruumid kitsad

ja õppimistingimused äärmiselt kehvad. Üks tuba 28-30 m², mida kasutati klassina - see oli kõik. Õpilastele ilusa ilmaga oli kasutada väikene taluäärne vahetuundidel, halva ilmaga pidi aga ka vahetuundide ajal viibima klassis. Peale õppetunde tuli aga perema rokiga klassi ja peremess harkas rehapielke kõrkama või mõnda muud nipet-näpet tegema, võrku korduma või paikama.

Liiküla algkooli esimene õpetaja-koolijuhataja oli Johan Pupart Saaremaalt, Kärla vallast, Saure külast. Pupart töötas kaks õppeaastat. Pärast seda töötas Liikülas õpetajana Linda Vaher Pärnanaa vallast, Linnana külast. 1920. a. aga oli Liiküla algkool jällegi ilma õpetajata, kuna ka Linda Vaher loobus õpetaja ametist pärast ühe aasta töötamist. 1920. a. sügisel arus Liikülas õpilastega tööd Jakob Süld, kuid millegi pärast ei olnud too kandidatuur ei olnud lastevanematele vastuvõetav ja septembris ^{tegemus} Leisi valla volikogus õpetaja valimine. Ainukesel kandidaadina ilmus valimistele Oskar Lember (allakirjutatu), kes oli parajasti vabanenud sõjaväest. Olin (kasutan edaspidi mina vormi) 23 a. vana Kuressaare linnakooli haridusega. Valla volikogu võttis minu kandidatuuri vastu ja nii asusingi 1920. a. oktoobris tööle Liiküla algkooli juhatajana.

1921. a. viidi kool üle Paju talu, mis kuulus Toomas Nõmmele. Paju talus oli klassi-

ruum veidi aravam, valgum. Peale selle sai õpetaja seal omaette ruumi või korteri, olgu- gi et ainult 4 m² põrandapinnaga. Ka ümbrus oli õpilastele vastuvõetavam, kuna värava taga ragu seda Saaremaal nimeta- takse, asus lahe plats, kus sai mängida. Koolimaja paiknes teistest taludest eralda- teena metsa sees, alles kolmest küljest pii- ratud okaspuu metsaga ja ühest kül- jest karsesaluga.

Uis puutub kaali mööblisse, siis oli see ää- miselt kesine. Pikad kaalipringid, seljatugedeta, kus istusid 4-6 õpilast, nii kuidas õpilaste etir seda nõudis. Klasiitahvel, puust, üle vär- vitud, õpetaja laud (tavoline), väike riie- ja see oli kõik. 1932. a. sai kool uue komp- lenti kaheistmelisi kaalipinke.

Õppevahendeid oli äärmiselt vähe. Riikli- kust elarvest muretsiti kaalile alles kodanliku aja lõpul mõned matemaatilised ja keletabelid. Varum oli vaid Eesti kaart, poolkerad ja Asia kaart. Õppeinventar ja näitlinud õppevahendid, mis olid, valmistati peamiselt õpilaste poolt - kolmnurgad, mallid, tsirkulid puust, geomeetrilised kehad, kujundid jne. Vaata- mata sellele, et kaalil ei alued ei kirvest, häävliit, puure ega peitlit, valmistasid õpilased suurepäraseid esemeid puust ja jüst kodus, kodusse tööriistadega. Liiküla väike kaal võttis mitmel korral osa õpilaste käsitöö näitusest valla ulatuses, kus töid leidisid tunnustust. Eriti on muu meelde jäänud tubli meishimees, õpilane August Rase,

us valmistas põllutööriistade - ääre, rulli,
 adia mudelid, mis ei jäänud sügugi ma-
 ha vanade meistriinimeste omast. Olguigi et
 olin musterahvas, püüdsin toime tulla ka
 tütarlaste käsitöö andmisega. Olin poisike-
 sna õppinud selgers kudumise ja mitmel
 korral kinkisin ma abikaasale oma kuju-
 tud kindad oma mõeldud meistriga, mis
 olid koos õpilastega valmistatud.
 Kõige raskem oli kehalise kasvatusel või võim-
 lemise tunde anda ruumi puudusel. Tähts-
 tavalt jäid kehalise kasvatusel tunnid ära,
 mis arundati teiste õppetundidega. Kevadel
 sai aga suurendatud kehalise kasvatusel
 tundide arvu, mis meeldugi õpilastele
 meeldis. Kes ei tahtnud mängida väljas ke-
 rades looduses.

Mis puutub laulmises, siis siin pidi õpe-
 taja olema tugev üstlaulja, sest mingit
 muusikariista ei olnud. Vaatamata sellele,
 kujunesid minu õpilastest hilisemas elus
 lauluarmastajaks.

Õpetatavatest õppeainetest olid esiplaanil
 emakeel (üsti keel) ja matemaatika kõigis
 neljas klassis. Peale selle oli kõigis klassi-
 dis võrdne arv tunde laulmises, võimle-
 mises, usinõpetuses ja tööõpetuses. Kolmas-
 das klassis lisandus puurde kodulugu
 ja IV kl. geograafia, ajalugu, saaskel
 ning looduslugu (eluta loodus). Täpseid
 nädalataundide arvu ei ole mul enam
 teada. Keskmise tundide arv IV klassis
 oli päevas viis, nooremis klassides 3-4.
 Õppeplaani saatis maakonna kaalivalitus.

Õppeprogramme ei olnud. Õppeprogrammi asundas õpik. Õpikes materjal tuli õppeaastaks läbi võtta, kusjuures muudugi oli jätetud aega ka kordamiseks. Õpikuid käisin toomas Kuresaast, mis asus 42 km kaugusel. Kuna mul ei olnud aegul ka jalgratast, tuli see teekond ette võtta jalgsi. Oli hea, kui mõni külamies juhtis oluma hobusega linna, sai raamatupakid soetatada kaurile, kui mitte, tuli need selgas kohale toimetada. Kirjutustarbed tuli muretseda Leisist, mis asus 20 km kaugusel. Loomulikult sai siis toodud korraga rohkem vihkuid, sulgi, pliiatsid ja õpetaja-koolipuhataja oma tavalise ameti kõrval pidi läitma ka mitteraasiseelise raubandustöötaja ülesandeid.

Õppetöö algas tavaliselt septembri keskaj ja lõppes mai teisil poolel. Õppeaasta jagunes kaheks poolaastaks. I poolaasta lõppes 23. detsembril. Talvine õppevaheaeg kestis tavaliselt 7. jaanuarini. Paar aastat 30. aastate alguses lõppes vaheaeg 2. jaanuaril. Poolaastat lõpul pandi õpilastele tunnistustele hinded. Hindamisel kasutati viiepallilist hindamissüsteemi, väijaarratud mõned aastad, kus oli kasutamisel neljapalliline hindamine.

Kevadine koolivaheaeg oli liikev, alenedes liharõtte või kevadpühadest ja kestis tavaliselt nädal aega. Koolitöö sisis veel tavaliselt usupühadel - palvekesknädalal, paastumaarjapäeval ja kodanlike valituse poolt riiklikus pühaks tunnistatud 24. veebruaril. Kodanlike valituse lõpu-aastail sisis kool paar päeva oktoobrikuu lõpul

nn. klištripühadel.

4. kl. asukoalis koostas tunniplaani koolijuhataja ja koolijuhataja allkirjaga varustatult sai see õppenädala korraldamisel alusks. Nüüd kurasgil tunniplaani ei kinnitatud. Sõginel ja kevadel algasid tunnid kell üheksa talvel kell kümme. Õppetund kestis viiskümmend minutit, vaheaeg kümme minutit. Suur vaheaeg oli kahekümne minuti-tiline. Vahealgadel pidas korda üks korrapida-ja õpilane, kes kuulutas klarrinumi, helistas tundi ning jälgis puhtuse järgi klarrinumis. Korrapidajaks olid õpilased korda mööda, alustades 1. kl. kuni 7. klarrini. Kui vähegi ilmastik lubas, viisid õpilased vahetundidel õues. Kuna kooli-maja ümbritses mets, armastasid õpilased vahetundidel mängida metsas järest ja koea. Õues sellepärast joosti tiinekord mängutehinas kausis kaugele koolimajast. Kuid prouksist suur aisanill, mille ostsin kurasgilt oksjonilt, kostis helistamisel korral kolme kilomeetri kaugusele ja aisanilla helin andis märku õppetunni algusest ka oksinulle.

Õppepäev algas hommikupalvusega, mille pidas õpetaja - koolijuhataja. Laupäeviti oli õppetunde vähem, õppetunnid lõpetati siis ühislauluga.

Klarrinolist täid praegu ei olnud. Pidu deus valmistuti peamiselt õppetöö käigus. Enne talve-vaheaga toimus jõulupuu, kus lauldi, dekla-meriti. Kevadel tähistati traditsiooniliselt ema-depäeva, mis jällegi sisustati lauludega, dekla-matsoonidega, kõnemoori minemisega või harva lihinäidendiga. Praegu kõik õpilased esinesid sõnaliste ettekannetega. Loomulikult tuli siin

repertuaarist puudus. Sellepärast tuli minul sageli kirjutada kuulutusi või muud. Sellist pidu ei toimunud, kus ei olnud esitatud minu poolt kirjutatud ettekandeid.

Pidulikums kujunes kevadel ka see kvalipäev, mil fotograaf tuli kooli pildistama. Eus panid ju siis õpilased selga pühapäevased riided, korjand metsast endale kimbuksid lilli. v.

Õpetäis lõpetati kevadel aktusega, kus toimus tunnistuste kätteandmine. 4.-kl. lõpetajatele kinnitati rinda lilli, paremale õpilasele andsin emalt poolt väikse kingituse ja ostsin kõigile maiustusi. Õhtul toimus tavaliselt lõpupeidu. ^{(Peet toimusid tasuta).} ja sellega oli siis selle õppeaastaga kõik. Juba järgmisel päeval sõitsin ma suverahvajaks oma talle, mis pärandati mulle 1927. a. Suverahvajal koalis mingeid üritusi ei toimunud ja alles nügisel, õpetäis alguses pöördusin kooli juurde tagasi.

Erilisi kasvatuslikke mõjitusvahendeid koalis ei kasutatud. Vestlused, viti kodulao tunnis, veevõime - see andis kasvatuslikku muud. Järjekindlus näed - liikkusis tingis õpilaste õppeülesannete täitmise. Kes ei täitnud kodus teha antud ülesandeid, jäeti peale tunde ja sai koju siis, kui ülesanne oli täidetud. Disipliini säilitamisel kasutati karistussvahendina tavaliselt nurga panemist. Minu töötamise ajal raskemaid disiplinaaririkkumisi ette ei tulnud. Puudusin need eos liividevõrka, nii et vanemaile ei puukunud ma õpilase kohta teha hõlgestavat ettekannet, rääkimata koolist väljakeitmisest.

Õpilaste arv Liicula algkoolis minu ocae töötamise 23 aasta vältel kõikus 25-30 vahel. Loolist

kaasseisu ei ole mul täpselt võimalik välja tuua, kuid enamikus oli tütarlaste ühikaal. kaalikahustus algas üheksa aastaselt, hiljem kahesaa aastaselt. Oli aga ka juhtumeid, kus astuti kaali kuueaastaselt. 1. kl. vastuvõtmise toimus nimekirja alusel, mille kaastas kaalijuhataja koolipiirkonna kaalikahustlastest. Väljaspool nimekirja pruukis õpilastel vaid ilmunud kaali ja ta kanti õpilaste nimekirja. Vaatamata sellele, et klassiruum oli kitsas, ei jäetud ruumipuudumisel ühtki ka võlgast poolt kaalipiirkonnala õpilasi vastu võtmata.

Liiküla algkoolis käis õpilasi järgmistest küladest: Liiküla - 0,5 - 1,5 km kaugusel koolist, Varre 1,5 - 2 km, Pahapilli 2 - 3 km, Lõva 3 km, Asuka 2 - 3 km, Põitse 3 - 4 km.

Kodanliku valitsuse alguses oli 4 kl. kaalikahustus, hiljem 6 kl. Liiküla algkooli lõpetajad edasiõppimise korral siirdusid Võhma või Hõtküla 6 kl. koolidesse. Pärast 4. või 6. kl. kooli lõpetamist siirdusid sealset noorukid tavaliselt algul oma vanemate juurde abius noota tõmbama või võrre püüma. Hiljem aga rändasid kodukohast kaugemale tööd ja leiba otsima, kes kuramaale saakajaks, kes mandrile sulareks või merele tekipoisiks jne. Liiküla algkooli lõpetajast minu teada astusid hiljem gümnaasiumi vaid kolm ja tööstuskooli 2.

Kodanlikuaegne küla koolmeister oli Fihli ainevõrk haritum inimene ümbruskonnas ja selle tõttu tuli tal täita kõige mitmekesisemaid ülesandeid. Näe ka mina Liikülas olin lapsesõbraks, matuse talituse korraldaja, loomatohter, inimarst ja isegi näuandja sünnituste korral. Hüsimeesega, millega ise loime ei

tuldud, pöörduti enimses järjekorras koolmeistri poole. Kui tolleaegne kooliõpetaja oli enimses järjekorras küla kultuurilise korraldaja - laulukoori või näiteingi juht ja pidude korraldaja, siis Liikülas rahjums mina seda ei olnud ja seda kahel põhjusel - Liikülas oli klassiruum äärmiselt väikene pidude korraldamiseks ja peale selle oli majaperemus ning perenaine muresklineud, baptistid. Üldse ümbruskonnas oli laialt levinunud nii vanade kui ka noorte hulgas baptisim ja juhtul, kui olussin ma alustanud seal pidude korraldamist, alus mul tulnud astuda sijajalale baptistidega, mida ma aga teinistuse huvides kartsin. Sellepärast kritiseris mind ja Liiküla üldse tolleaegses ajaloos "Heie Kaa" kooliõpetaja Taavi Kallas, kuid see ei andnud tulemusi. Kogusin enda ümber mõned usulistest arvamustest vabad ja noored ja käisime nendega Liikülas laulukoori harjutustel ning võtsime osa sealse näiteingi loost.

Nagu ma juba alguses mainisin, asusin ma Liikülla täie kutseta õpetajana. Igas suvel olin kohustatud osa võtma õpetajate kursustest, mille kestvus oli tavoliselt kuus aega. Kutseta õpetajad vallandati igal kevadel ja sügisel, kui leiti isik sellens sobivat, määrati ta tagari. Suvekuudel kutseta õpetaja palga ei saanud, sügisel aga tagarimääramise korral maksti palga tagant järele. Minu palga oli algul 80 kr. ümberkuus, kiuspuures minu palga suurus ei alenunud tundide koormusest, vaid maketi õpetaja-koolijuhatajale määratud kindel kuupalk. 1934. a. sain ma õpetajakutse. Kuie tiitani loomis sis 120-kr. Lisaks sellele maksti laste abiroha

10 kr. lapsed kuus. Kodanlike valitsuse lõpul sain ma koos laste abirahaga 160. m. kuus.

Lüriüla algkoolis töötas peale koolijuhataja kooli teenija, kellele maksis palga leiin vallavalitsus. Õpetajale palga maksis maakoolivalitsus, mis maksis välja vallavalitsuselt või sellele volitatud ühe valla õpetaja poolt. Kooli teenijaks oli majaperemees, kes sai koos kooliühisega 40 kr. kuus. Need soodustused kooliteenijal ei olnud.

Õppe- ja kasvatusbüroo osas allus kool maakoolivalitsusele (haridusosakonnale), kes andis koolile korraldusi ja instruktsioone. Igal kevadel pärast õpetamis lõppu eritas kool lõpparuande, mis kujutas endast tükitud blanketil küsimustena õpilaste arvu, klassikursuse lõpetanute, puudumiste jne. kohta. Üksikute tuli maakoolivalitsusele esitada aruanne õpilaste puudumiste kohta igas kuus.

Kooli inspekteeris maakoolivalitsuse inspektorid. Ainult üks kord 43 aasta vältel, see oli 1931. a. külastas Lüriüla algkooli ka koolivalitsuse juhataja, kes andis siis mulle ühe kutsetunnistuse. Kooli inspekteeriti tavaliselt üks kord aastas. Inspekteerimise tavalik oli meidugi väga palju inspektorist. Inspektor Koppel, kes töötas inspektorina kogu minu Lüriülas töötamise aja, pööras peamise tähelepanu õpilaste käitumisele. Eriti oli ta huvitatud väldetest, liide -ki ja -gi. Inspektor lasi lauseid tahvile kirjutada. Õpetajad olid väga nurninud, et laused, mida lastakse kirjutada, on igas koolis samad. Sellest siis tuligi, et paljudes koolides eksimusi õpilaste poolt ei esinenud.

Teiseks küsitlusobjektiks oli matemaatika 11. valedkond. Üldse võib öelda, et inspektor püüas peatahelepanu õppeainete tundmisele. Samal ajal ei jäänud inspektori huvipirraomast välja õpilaste käitumine.

Koolide inspektor koostas iga inspekteerimise kohta küll arsti, kuid see jäi koolijuhatajale salajasena. Koolist lahkudes pöördus inspektor tavaliselt mõne iseloomustava lausuga kooli kohta — „jään kooliga rahule,“ „Väga auvõrre töötada välteti kallal“ jne. Inspektor Koppel jäi üldiselt Lääne-Eesti algkooliga rahule, väga arvestud üks kord ja seda siis, kui abiellusiu. Mul olid parajasti Metskülas pulmad, kui inspektor Koppel oli Metsküla koolis. Järgmisel päeval oli ta aga Lääne-Eesti ja mina olin nagu liimist lahti. Ja kuidas on õpetaja, nii on ka õpilased — seda puhku olid nad unised ja loivad. Järgmisel aastal sain ma inspektori käest teada, et mee pulmad oleksid mulle maksnud peaaegu õpetajaamet.

Kui õpetajate palgad maasis maakoalivalitsus (riik), siis kooli majanduslik üldpildaja oli vald. Vallavalitsuses koostati kooli eelarve, mida näitas koolijuhataja. Sellest aga koosnes Lääne-Eesti algkooli eelarve — koolitünni ja aastapalk, kooliünn, kütte ja valgustuse kulud, küttekulu ja harva mõned kroonid õppeinventari ning mööbli muretsmiseks. Käsiraamatud, ajakirjad muretsesin ise. Niipalju, kui minu isiklikus raamatukogus oli raamatuid, niipalju said neid kasutada ka õpilased, kaalilamul

raamatukogu ei olnud.

Erilisi täiendusi koostis kaali ja koduga ei olnud. Kuna kaalipiirkond ei olnud eriti suure, oli sagedane küllaline õpilaste kodudes. Enamikel juhtudel kutsusid lapsevanemad mind külla, kas varrude, matusle või niisama. Kui selliseid juhtumisi ei olnud, leidsin ma võimaluse vähemalt aastas kord külastada õpilase kodu. Sageli toimusid lastevanemate üldkoosolekud, vähemalt kolm korda aastas, kus õpetajasse kuuluvate küsimuste kõrval arutati majanduslikke küsimusi. Lastevanemate üldkoosolek valis kaali hoolenogu, mille kaudu oli ka kontakt vallavalitsusega. Kooli hoolenogu oli kolme liikmeline. Hoolenogu aretas peamiselt kaali majanduslikke küsimusi, võttis päevakorda kaalikoostise täitmise ja määras kaalijuhataja ettepanekul põhijärgi frondide vanematele rahatrahvid ning jagas riikliku toetuse õpilaste vahel. Kõige suuremat vastukaja leidis alati lastevanemate hulgas toetuse määramine. Et ümbruskond oli kehv oli toetuse tahtjaid palju, toetussummad, mis maksti maa-kaalivalitsuse poolt kaalijuhatajale, olid väikesed. Toetustes jagati riietusesemeid, jalanõusid, kaalitarkaid. Mäletan, et õpilasele Hõbele anti tasuta kasutada õpikud, et need järgmisel õppeaastal mõnele teisele õpilasele edasi anda. Sellega ei olnud aga rahul ja õpilase ema, kes pöördus minu poole: „Kas te sügisel võtate toetusena määratud sängid teistele õpilastele ka seljast ära?“

Kaua aega oli liikula algsaali hoolenogu

esimene Taavi Kallas, hiljem Johan Karus, Kristof Karus, Johan Lagur.

1940. a. sügisel alustas Liiküla algkool tööd juba Nõukogude Eesti kaalina. Eritisi muudatusi see koha kaasa ei toonud, kuid siiski püüdis väikene Liiküla kool osa võtta sellest pulbitsevast nõukogulikest ümberkanaldusest, mis toimus. Koolil kujunes tihe kontakt Liikülaga, ja asukasse asunud piirivalve üksustega, kaaditi agitpunkt, telefon, Liiküla algkooli ruumis asus NSVL Nõukogude valimistel valimisjaoskond. Kooli moodustati väikene pionierorganisatsioon. Nõukogude kaalina sai aga kool töötada ainult ühe õppeaasta. 1941. a. sügisel vurus laviinina peale saksa okupatsioon. Õpetööd alustati alles 1942. a. jaanuaris. Õppeaasta pikkus oli vaid siis 4 kuud. 1943. a. lõpetati õppetöö juba 25. märtsil, kas oli ka õppeplaan täidetud või mitte. Sel ajal haridusele mingit tähelepanu ei pööratud.

Sel raske ajal tahtsin ma oma perekonnale lähemale, kes asus 40 km kaugel minu talus Põide vallas. Taotlesin töökohta siin ja mind niidigi võeti Tagavere algkooli. 1943./44. ja 1944./45. õppeaastal töötas Liiküla algkooli juhatajana õpetajatööst pikemat aega kõrval seisnud Aleksander Oller. Pärast Nõukogude võimu taaskohastamist töötas Liiküla algkooli juhatajana 1945./46. õppeaastal Olev Kärner, kes oli ühtlasi ka Liiküla algkooli viimane juhataja, sest 1946. a. sulati Liiküla algkool. Muidugi sulati Liiküla algkool, ei ole mul täpselt teada, kuid kindlasti oli süü mõeldud

õpilaste vähesus. Saksa okupandid amma-
valepropagandaga väga paljusid perekondi
hirmutasid põgenema Rootsi. Teisest kül-
jest Olev Kärner saavis täpskohta kodule
lähemale, mis talle ka võimaldati ja
Lüükülla ei saadud õpetajate kaadri vä-
hesusest lihtsalt õpetajad. Nüüd aga ole-
vat Lüükülas kerkunud üles jällegi kooli
taasavamise mõte ja on tõenäoline, et
ükskord töötab Lüükülas jällegi kool, nüüd
juba tõeline näukogude kool nende ava-
rate võimalustega, mis on amand näuko-
gude koolile.

5. juulil 1962.a.

O. Lemke.

Eesti NSV Pedagoogika Teadusliku
Uurimise Instituudile.

Laatsin Teile Liicüla algkooli tege-
vuse kohta ülevaate, kuid unustasin
lisamata juurde fotod. Saadan täien-
davalt kaks fotot.

10. aug. 1962.a.

O. Lember

linnu aadress:
Oskar Lember,
Roobaka algkool.
Kõngissepa rajoon.



Lukula
Alkool.

1932

